

ra (Kur'an) uyanlar kurtulacaklar" (âyet 157). Allah "kitaba sımsıkı sarılıp namazı hakkıyla kılanlarla iyiliğe koşanların emeğini boşa çıkarmayacaktır" (âyet 170).

Sûrenin sonlarında puta tapmanın anlamsızlığı ve faydasızlığı bir kere daha ortaya konur. Kıyametin ne zaman kopacağını Allah'tan başka kimsenin bilmediğine dikkat çekilir (âyet 187). Bu bilgi Hz. Peygamber'e dahi verilmemiştir. Peygamber'in görevi gayb âleminin sırlarını açıklamak değil, Allah tarafından bildirilenleri tebliğ etmektir. Çünkü o sadece bir müjdeci ve bir uyarıcıdır (âyet 188).

Gerçek dost, kitap indiren ve vahiy gönderip doğru yolu gösteren Allah'tır. O bütün iyilerin dostudur, velisidir (âyet 196). Kurtuluş affa sarılmak, iyiliği emretmek ve anlayışsızlardan yüz çevirmekle mümkündür. Şeytanın vesvesesinden Allah'a sığınmak gerekir. Muttakiler şeytandan gelen vesveseyi hissediler. Şeytan kendi dostlarını hep azgınlığa sürükler, yakalarını hiç bırakmaz (âyet 201-202).

Bu âyetler, sûrenin baş tarafındaki İblis'in Allah'a nasıl karşı geldiğini ve Hz. Âdem'le Havvâ'yı nasıl aldattığını anlatan âyetlerle (11-25) bağlantılıdır. Yine sûrenin başında, "Siz rabbiniz tarafından indirilene uyunuz!" (âyet 2) âyetindeki emir, sûrenin sonunda, "Ben ancak rabbim tarafından bana vahyedilen şeyi uyarım" (âyet 203) âyetinde cevabını bulmuş olur. Bu da sûrenin başı ile sonu arasındaki uyum ve bütünlüğü gösterir.

Din konusunda vahye uymanın önemi, Kur'an okunduğu zaman onu dinlemenin lüzumu, Allah'a sunulan duanın üslûp ve âdâbı bu son âyetlerde açıkça dile getirilir. Sûre, vahye uymanın nihâî hedefinin Allah'ı doğru tanımak ve O'na

kulluk etmek demek olduğunu ortaya koyan şu âyetle son bulur: "Rabbın katında değeri olanlar, kibreye kapılıp O'na ibadetten uzak kalmazlar. O'nun şanını ululayıp yalnızca O'na secde ederler."

Bazı tefsirlerde Ubey b. Kâ'b'dan rivayet edilen, "Kim A'râf sûresini okursa Allah kıyamet gününde o kişi ile İblis arasına bir perde koyar" meâlindeki hadisin mevzû olduğu kabul edilmiştir (bk. İbnü'l-Cevzî, I, 239-241; Zerkeşî, I, 432).

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "arîf" md.; *Lisânü'l-'Arab*, "arîf" md.; İbnü'l-Cevzî, *el-Mevzû'ât* (nşr. Abdurrahman M. Osman), Medine 1386/1966, I, 239-241; Zerkeşî, *el-Burhân*, I, 432; Aynî, *Ümdetü'l-kârî*, Kahire 1392/1972, XV, 157-169; Süyûtî, *el-İtkân*, I, 18; a.mlf., *Tenâşüku'd-dürer fî tenâşübi's-süver* (nşr. Abdülkâdir Ahmed Atâ), Beyrut 1406/1986, s. 87-88; Üşmûnî, *Menârü'l-hüdâ fî beyânî'l-vakf ve'l-ibtidâ*, Kahire 1286/1869, s. 113; Âlûsî, *Râhu'l-me'ânî*, III, 2-264; Reşid Rızâ, *Tefstrü'l-Menâr*, Kahire 1373/1953, VIII, 294-533; IX, 2-540; Elmalılı, *Hak Dini*, III, 2118-2223; Ömer Rıza Doğrul, *Tanrı Buyruğu*, İstanbul 1947, I, 258; Şehhâle, Abdullah Mahmûd, *Ehdâfû külli sûre ve mekâşidühâ fî'l-Kur'ân'i'l-Kerîm*, Kahire 1986, I, 91; Ahmed Hamdi Akseki, "A'râf Sûresi", *İTA*, I, 463-469; "A'râf", *İA*, I, 549; R. Paret, "al-A'râf", *EI*² (İng.), I, 603-604; a.mlf., "el-A'râf", *UDMİ*, II, 879-880.

EMİN IŞIK

ARAFAT

(عَرَافَات)

Mekke'nin doğusunda,
haccın en önemli rûknü olan
vakfenin yapıldığı yer.

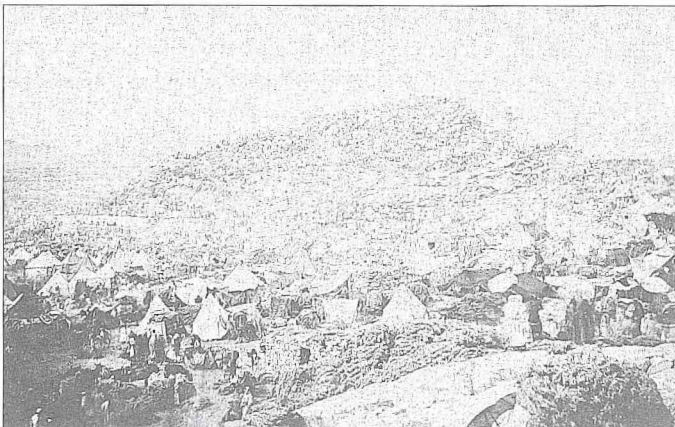
Kelime olarak "bilme, anlama, tanıma" ve "güzel koku" gibi mânalara gelen bir kökten türemiş olan arefe ve arafatın etimolojisi ve aralarındaki anlam farkı konusunda değişik görüşler ileri sürülmekle birlikte, genel olarak arafat keli-

mesinin arefenin çoğulu olmayıp her ikisinin de tekil halinde aynı yerin adları olduğu kabul edilmiştir. Bu yere Arafat adının verilisi sebebi kesin olarak bilinmemekte ise de bu konuda bazı görüşler ileri sürülmektedir. Hz. Âdem ile Hz. Havvâ'nın yeryüzüne indikten sonra burada buluşup tanışmaları veya Cebrâil'in Hz. İbrâhim'e haccın nasıl ve nerelerde yapılacağını öğretirken Arafat'a geldiklerinde ona, "Arefte?" (anladın mı, tanıdın mı?) diye sorması, onun da "Aref-tü" (anladım, tanıdım) demesinden dolayı buraya Arafat veya Arefe dendiği kaynaklarda zikredilmiştir. Ayrıca dünyanın her tarafından gelen insanların bu yerde birbirleriyle görüşüp tanışmaları veya günahlarını itiraf ederek Allah'tan af dilemeleri, af dileyenlerin affedilmelerinden sonra günah kirlerinden temizlenip Allah katında güzel bir kokuya sahip olmaları sebebiyle bu adın verildiği de ileri sürülen görüşler arasındadır.

Arafat Mekke'nin 21 km. doğusunda, Tâif dağ yolu üzerinde ova görünüşünde düz bir alandır. Doğu, kuzey ve güneyindeki dağlar bu ovayı bir yay gibi kuşatmış, bunlardan Arafat'a bitişik olanlar Arafat'tan sayılmıştır. En uç noktaları arasında doğudan batıya 6.5 km., kuzeyden güneye de 11-12 km. uzunlukta olan bu sahanın tamamı 13.68 km²'dir ve kuzey kesiminde halk arasında Arafat dağı olarak bilinen ve eskiden İlâl veya Elâl diye adlandırılan granit taşlarından oluşmuş Cebel-i Rahme bulunmaktadır. Aslında Arafat dağı bu değil, Arafat sahasını kuşatan dağdır (İbrâhim Rifat Paşa, I, 335).

İslâm Ansiklopedisi'nde vakfe* yapılan yerin Cebel-i Rahme'den ibaret olduğu ve vakfenin yalnızca bu tepenin üzerinde yapıldığı izlenimi verilmiştir (I, 549). Halbuki vakfe Hz. Peygamber'in, "Arafat'ın tamamı vakfe yeridir" (Müslim, "Hac", 149) buyurması sebebiyle, aşağıda sınırları belirtilen Arafat sahasının her yerinde yapılabilmektedir.

Ezrakî, Muhibbüddin et-Taberî, Fâkihî ve Fâsî gibi Mekke tarihiyle ilgili eser veren müelliflerin belirttiklerine göre, batıda Urene vadisi, doğuda Sa'd dağından eski Tâif yoluna kadar uzanan ve Arafat vâdisini çevreleyen Arafat dağları, güneyde Nemîre dağının doruğu, İbn Âmir bostanlığı, Urene vadisi ve eski Tâif yolu, kuzeyde Sa'd dağı ve Urene vâdisine kavuşuncaya kadar uzayan ve üst tarafı Kinâne, alt tarafı Hüzeyl kabilele-

XX. yüzyıl
başlarında
Arafat
(İÜ Ktp.,
Album,
nr. 90745)

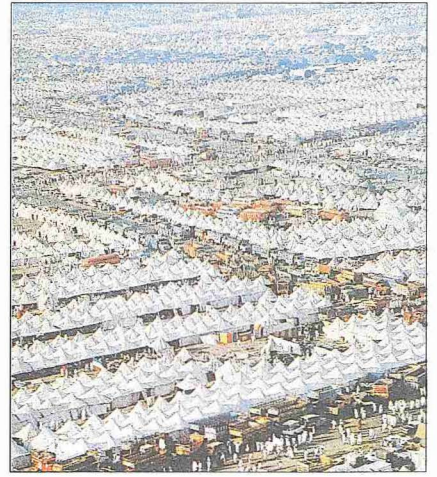
rine ait olan Vasîk vadisi Arafat sahası-
nın sınırlarını teşkil etmektedir.

Bu sınırlar içerisinde kalan Arafat'ın batısında Nemîre Mescidi bulunmaktadır. İbrâhim Mescidi ve Arafat Musallâsı diye de adlandırılan bu mescidin kible yönüne gelen ilk yarısı Arafat sınırları dışındaki Urene vadisinde, ikinci yarısı ise Arafat sınırları içinde kalmaktadır. Amr b. Dînâr'ın anlattığına göre İbn Zübeyr zamanında Urene vadisinde, arefe günü öğle ve ikinci namazının cemedile-
rek kılındığı yerde Hz. Peygamber'in taş-
tan yapılmış küçük bir minberi vardı. Bunu sel götürünce İbn Zübeyr ağaçtan yeni bir minber yaptırdı.

Arafat sahasının tamamı Hil bölge-
sindedir yani Harem sınırları dışında
kalmaktadır. Ancak Harem sınırının bit-
tiği yerde Arafat sınırı başlamamakta,
arada Urene vadisi bulunmaktadır. Gü-
nümüzde Harem sınırının bittiği nokta-
lar uyarıcı levhalarla işaretlenirken Ara-

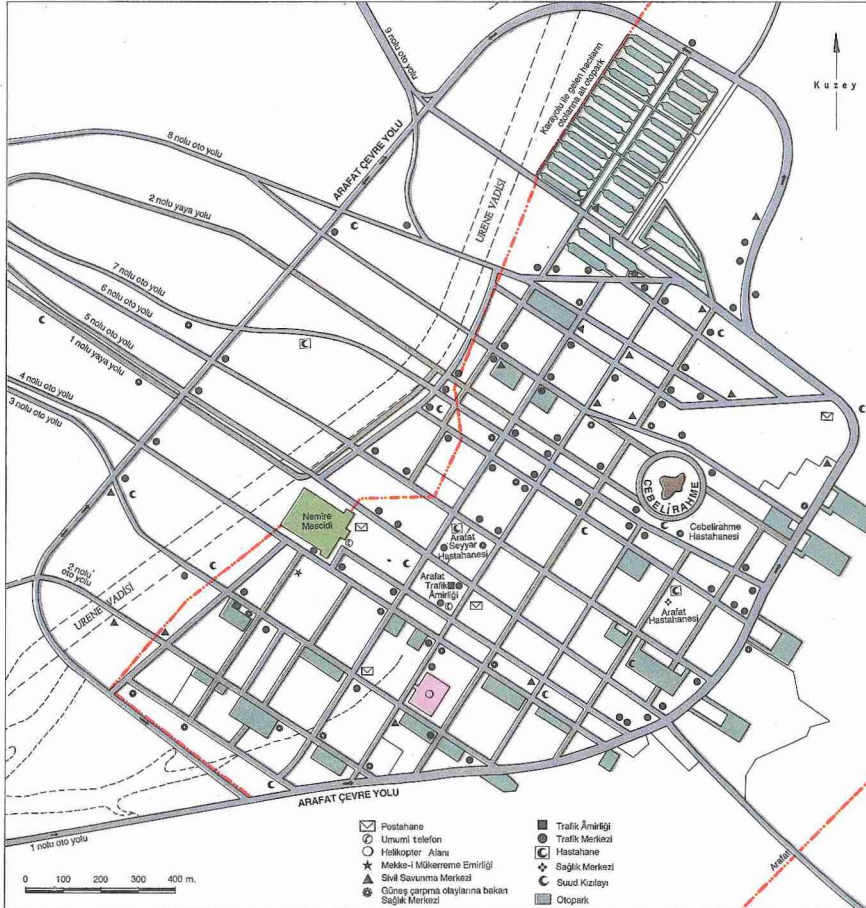
fat sınırı da duvar görünümünde büyük
sınır taşlarıyla (alem*) belirlenmiştir.

Arafat vadisinin tamamında vakfe yap-
mak mümkün olduğu halde hacılar, Hz.
Peygamber vakfesini Cebel-i Rahme'de
Neb'a ve Nübey'a kayaları arasında bu-
lunan Nâbit tepesi üzerinde yaptığı için
aynı yer ve çevresinde bulunmayı arzu
ederler. Bundan dolayı bu bölge hacıla-
rın izdihamına en çok mâruz kalan bir
yer olagelmiş, hacılara hizmet vermek
üzere kurulan sosyal tesisler daha çok
bu çevrede yoğunluk kazanmıştır. İbrâ-
him Rifat Paşa bu civarda sekiz havuz
bulunduğunu, sağlam yapılı olan bu ha-
vuzların hac zamanında Aynizübeyde'-
den boru hattı ile getirilen su ile doldu-
rulduğunu, her yıl hac mevsiminden ön-
ce bu havuzların onarım ve temizlik iş-
lerinin yapıldığını, aynı zamanda Arafat
Çarşısı diye bilinen ve et dahil her çeşit
gıda maddesinin satıldığı yerin de bu
bölgede bulunduğunu kaydeder (*Mir'â-
tül-Haremeyn*, I, 45).

Arafat'ta hacılar için hazırlanan çadırlar

Arafat planı

Klasik kaynaklarda zikredildiğine gö-
re Arafat'ta bahçeler, arefe gününde
Mekkeliler'in gelip oturduğu güzel ev-
ler bulunmakta idi. Artık bunlardan bir
eser kalmamakla birlikte ciddi bir ağaç-
landırma projesinin uygulanmasıyla bu-
günün Arafat'ı Mekkeliler'in mesire yer-
ri olma özelliğini yeniden kazanmıştır.
Bunun yanı sıra aydınlatma, haberleş-
me ve sağlık hizmetlerinin yerine geti-
rilmesinde teknik gelişmelerden istifa-
de edilmiş, isteyen bütün ülkelere uy-
du aracılığıyla vakfenin naklen yayınlan-
ması için gerekli televizyon istasyonla-
rı kurulmuş, büyük otoparklar inşa edil-
miş ve hacıların Müzdelife'ye dönüşü-
nü kolaylaştırmak için Arafat'ı Müzdeli-
fe'ye bağlayan dokuz ayrı otoyol yapılmış-
tır.

Hz. Peygamber'in "Hac Arafat'tır" (İbn
Mâce, "Menâsik", 57; Ebû Dâvûd, "Me-
nâsik", 68; Tirmizî, "Tefsîr", 3) buyurması,
İslâm'ın beş şartından biri olan hac iba-
detinin yerine getirilmesinde Arafat'ın
ne kadar önemli bir yeri olduğunu gös-
termeye kâfidir. Bu hadise dayanılarak
bütün mezheplerde Arafat'ta vakfe hac-
cın rükünlerinden sayılmış, Hanefiler'de
ise "aslı rükün" sayılıp diğer rükünler-
den farklı olan önemine işaret edilmiş-
tir. Yine bütün mezhepler, vakfe zama-
nı içerisinde bir an bile olsa Arafat'ta
bulunmayan kimsenin hacının geçersiz
olduğu konusunda görüş birliği içinde-
dirlir.

Arafat'ta vakfe zamanı, arefe günü
(9 Zilhicce) güneşin zevalinden sonra baş-

lar, ertesi gün şafak vaktine kadar devam eder. Sünnete uymak açısından esas olan, Arafat sınırları içine zilhicce-nin dokuzuncu günü zevalden sonra girmek ise de günümüzde birlikte hareket mecburiyeti sebebiyle, hacıların büyük çoğunluğunun zilhiccenin sekizinci gününü Arafat'a taşınmaları ve geceyi orada geçirmeleri teamül haline gelmiştir. Güneş batıncaya kadar Arafat'ta kalmak vâcibtir; güneşin batmasından sonra da Müzdelife'ye doğru yola çıkılır (daha geniş bilgi için bk. VAKFE).

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-‘Arab, "arî" md.; Müslim, "Hac", 149; İbn Mâce, "Menâsik", 57; Ebû Dâvûd, "Menâsik", 68; Tirmizî, "Tefsîr", 3; Ezrakî, *Ah-bârü Mekke* (Melhas), II, 194-196; Fâkihî, *Ah-bârü Mekke* (nşr. Abdülmelik b. Abdullah b. Dihîş), Mekke 1407/1986-87, V, 6 vd.; Kâsânî, *Bedâ'î*, II, 125 vd.; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-muc-tehid*, I, 295; Fahreddin er-Râzî, *Tefsîr*, V, 173-175; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, III, 428; Yâkût, *Mu‘cemü'l-büldân*, IV, 104, 105; Muhibbûddin et-Taberî, *el-Kırâ li-kâsidi ‘ummi'l-kurâ* (nşr. Mustafa es-Sekkâ), Kahire 1390/1970, s. 385; İbn Battûta, *er-Rihle* (nşr. Ali el-Kettânî), Beyrut 1405/1985, I, 187; Fâsî, *Şifâ‘ü'l-garâm fi ahbâri'l-beledi'l-Harâm*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübü'l-ilmîyye), I, 301, 306; Şirbînî, *Muğnî'l-muhtâc*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Fikr), I, 496; Evliyâ Çelebi, *Seyahatnâme*, IX, 691-699; İbrâhim Rifat Paşa, *Mir‘âtü'l-Haremeyn*, I, 44-45, 355; "Arafat", *İA*, I, 549-550; A. J. Wensinck — [H. A. R. Gibb], "Arafa", *El²* (İng.), I, 604.

ABDULLAH BOKS

ARAFÂTÜ'L-‘ARİFİN

(عرفات العارفين)

Takıyyüddîn-i Evhadî'nin
(ö. 1042/1632-33'ten sonra)
Farsça şuarâ tezkiresi.

Tam adı 'Arafâtü'l-‘ârifin ve 'arâşâtü'l-‘âşîkin ('Arafâtü'l-‘âşîkin ve 'arâşâtü'l-‘ârifin) olan eserin müellifi Takıyyüddîn-i Evhadî İsfahan'da doğdu ve ilk tahsilini bu şehirde yaptı. Gençlik döneminde Şiraz'da Urî-i Şîrâzî ve Ârif-i Lâhicî gibi dönemin ünlü şairlerinin sohbetlerinde bulundu ve ilk şiirlerini burada yazdı. Şiirleriyle Safevîler'den Şah I. Abbas'ın takdirini kazandı. 1606'da Hindistan'a giderek Agra'da 1613'te yazmaya başladığı tezkiresini 1615'te tamamladı. Daha sonra elde ettiği yeni bilgileri ve şiirleri ekleyerek eserine 1632 yılın-da son şeklini verdi.

'Arafâtü'l-‘ârifin, alfabenin her harfi bir "arsa" sayılarak yirmi sekiz "arsa"ya ve her "arsa" da "mütekaddimîn", "mütevassıtîn" ve "müteahhirîn" başlıklarıyla üç "arafe"ye (A. Gülçîn-i Meânî bu kelimeyi "gurfe" okumuştur) ayrılmıştır. Eserde 3300'ü aşkın şair hakkında bilgi verilmiş, şiirlerinden örnekler yazılmıştır. Ayrıca eserde faydalanan çok sayıdaki kaynak da zikredilmiştir. En geniş Fars-

ça şuarâ tezkirelerden biri olan 'Arafâtü'l-‘ârifin hacmi, kaynaklarının çokluğu, müellifin oldukça dikkatli hareket etmesi ve özellikle çağdaşı şairler hakkında bizzat edindiği bilgileri aktarması açısından önemlidir. Henüz yayımlanmamış olan eserin bilinen dört yazması Âsafîyye (Tahran), Kitâbhâne-i Millî-i Melik (Tahran), Bankipûr ve Lindesiena kütüphanelerinde bulunmaktadır. Müellifin 1626'da kaleme aldığı *Kâ'be-i 'İrfân* adlı eseri 'Arafâtü'l-‘ârifin'in bir özeti sayılabilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Nefîsî, *Târîh-i Nazm u Nesr*, I, 379-380; Storey, *Persian Literature*, London 1970-72, I/2, s. 808-811; Ahmed Gülçîn-i Meânî, *Târîh-i Tez-kirehâ-yı Fârsî*, Tahran 1350 hş., II, 3-21.

ADNAN KARAIŞMAİLOĞLU

ARAGON

İspanya'nın kuzeydoğusunda
bağımsız bir bölge;
1035-1833 yılları arasında
burada hüküm süren ve
Endülüs'teki İslâm hâkimiyetine
son veren
hristiyan krallığı.

Coğrafi terim olarak Senteneriye (Santaver) Kalesi'nin hâkim olduğu nehir ile vadinin adıdır. Navarra topraklarına uzanan tabii yol Aragon vadisinden geçer. Bu vadi İslâm ordularının özellikle Benblüne (Pamplona) ve Nebre'ye (Navarra) yönelik akınlarında takip ettikleri bir güzergâh idi. Muhammed b. Abdülmelik et-Tavîl Benblüne'yi zaptetmek gayesiyle çıktığı sefer sırasında (298/911) bu yolu takip ettiği gibi Endülüs Emevî Halifesi III. Abdurrahman da 312'deki (924) meşhur seferinde aynı yolu kullanmıştı. Bazılarına göre Aragon bir dağ sırasının (Cebel-i Aragon) adıdır. Makkarî ise Aragon'un Tuleytula (Toledo) ve Sarakusta (Zaragoza) ile birlikte Endülüs'te beşinci iklimde (bölge) yer aldığını ve güneyinde Barselona'nın uzandığını söylemektedir (*Nefhu't-tib*, I, 137). Ancak Aragon her şeyden önce siyasî bir anlam taşımaktadır. Himyerî buranın Sancho'nun oğlu Garcia'nın ülkesi olduğunu, çeşitli beldeleri, menzilleri ve nahiyeleri içine aldığını belirtir (*er-Rav-zû'l-mi'ât*, s. 27).

Roma İmparatorluğu'nun Hispania Tarraconensis adlı eski bir eyaletinin bir bölümünü teşkil eden Aragon V. yüzyılda

Arafat'ın havadan görünüşü

